

Linda Kilevica

Kāpēc muzikantiem Ziemassvētkos jāēd cūkas auss?

Psihologi atzīst, ka Ziemassvētku laiks vairumam cilvēku saistās ar milzīgu stresu. Kā nu ne, ja dažādu tautu Ziemassvētku vecīši, Santas un Salaveči, aiz kuru platajiem mēteļiem paslēpušies pārdošanas menedžeri, pilnām mutēm aicina iepirkties ar atlaidēm, pareizi un bagātīgi uzklāt svētku galdu un vienlaikus ievērot diētu, sagādāt dāvanas pat saviem mājdzīvniekiem, taču lieki netērēt naudu! Paralēli reklāmu ņudzeklim skan garīdznieku aicinājums atcerēties, ka šie ir Kristus Dzimšanas svētki, kam pienācīgi jāsapatavo dvēsele un miesa. Labs veids kā neapjukt, ir atrast savu ceļu un nemocīties pretrunās, kuru patiesībā nemaz nav. Tā, kā Līvānos dara Anna Kārkle un viņas vadītās Ziemassvētku tradīciju skolas apmeklētāji, pēc kuru nodarbības Pastariņa skolā kārdinoši smaržo pēc pašu ceptām piparkūkām.

Iešana Ziemassvētku skolā ar Valsts Kultūrkapitāla fonda atbalstu notika visu decembrī, un Otrajos Ziemassvētkos būs pēdējā nodarbība – pati svinēšana un ņekatās jeb čigānos iešana.

Anna Kārkle gatavojas Ziemassvētkiem tā, kā to allaž darījuši viņas ģimenē. "Mēs dzīvojam Latgalē, tāpēc, manuprāt, ir jāturas gan pie kristīgajiem, gan tradicionālajiem Ziemassvētkiem. Mūsu ģimenē šīs tradīcijas izsenis ir savijušās un viena otrai nekādi netraucē. Ja šīs divas lietas prot kopā sadzīvot, tad tie ir brīnišķīgi Ziemassvētki," saka skolotāja un folkloras kopas "Ceiruleits" vadītāja. Viņas dzimtā ik gadu šo svētku vakars ir īpašs, jo visi pulcējas kopā. Bērniem māca, ka Ziemassvētkos visiem kopā jāsežās pie saimes galda. Tā ir reize, kad tiek uzvilks balts kreklis, uz galda tiek klāts visbaltākais linu galdauts un domā visbaltākās domas.

A.Kārkle ļoti vēlas, lai šādas Ziemassvētku izjūtas zina skolas bērni, jaunās ģimenes: "No tradīciju skolā apgūtā varbūt kaut daļiņu viņi saglabās un ienesīs savā ģimenē. Citādi daudzviet tie ir vienkārši vieni no svētkiem, kuru nosaukums šoreiz ir Ziemassvētki." Dalībnieku ir pāri simtam. Viņa priecājas, ka daudzi bērni nāk kopā ar vecākiem un vislielākie ieguvēji būs tie, kas nāca veselām ģimenēm. Skoliņā nāk arī čigānu ģimeņu bērni un divas francūzietes – viena tepat no Līvānu 2.vidusskolas, otra atbrauc no Jēkabpils.

Anna māca dziesmas, rotaļas, gatavot tradicionālos ēdienus Ziemassvētku galdam. Viņas pašas saimes ieražās zem baltā galdauta liek sienu. Katram uz galda priekšā ir sarkans ābols, kurā ielikta svecīte un iesprausti skuju zariņi, lai gaišums sirdī ienāk. Galdā jāceļ kūcas no kviešu graudiem un medus sīrupa, putraindesas, ko arī skoliņā mācās gatavot, vārīta cūkas galva, zirņi, pupas, dzērveņu ķīselis. Tradicionālajiem ēdieniem ir noteikta nozīmē. Vieta, kur savienojas putraindesas līkumi, simbolizē apaļu gadu. Kviešu graudi ir dzīvības nodrošinātāji. Vecās dziesmu teicējas stāstījušas, ka cūkas šņukuriņš esot jāēd skolas bērniem, kam vajag glītāku rokrakstu, un zemes arājiem, lai darbs vieglāk veicas. Cūkas acis jāatdod kaķim, lai labāk peles ierauga, bet cūkas ausis esot jāēd muzikantiem!

Ziemassvētku neatņemama sastāvdaļa ir maskošānās. Līvānu apkaimē maskās tērptos ķekatniekus sauc par čigāniem. Saka – "Īsim čigonos". Bērni paši sagatavo maskas. Top vecīši, vecenītes, zirdziņi, kazas, dzērves. Visi, kas vēlēties, varēs 25.decembrī iet čigānos. A.Kārkle kopā ar domubiedriem to dara jau vairākus gadus. Ejot, kurp acis rāda. Pērn apstaigājuši sešpadsmit mājas un viņus uzņemot ļoti labi. Vienā mājā pat teikuši ar asarām acīs – cik labi, ka jūs atnācāt, jo pie mums čigāni nav bijuši... kur tie laiki!

Bērni mājās arī sakopt un sapost māju, gatavot puzurus, ar ko izrotāt telpas. Ja piekārtais puzuris griežas, tad mājā ir ļoti laba gaisotne. Tautas teicējas, ko Anna apstaigājusi, lai uzzinātu viņu pieredzi, teikušas, ka māju vajag izkaisīt ar kapātām skujām. Būs gan smarža, gan asumi aizbaidīs ļaunos garus.

Kur Anna atrod vietu Ziemassvētku vecītim ar dāvanu maisu, ko taču gaida visi bērni? Annas tēva mājās Ziemassvētku vakars sākās ar kopīgu lūgšanu pie galda, kad tika dalītas un ēstas oblātes – tā bija dalīšanās mīlestībā. Tad sekoja svinīgās vakariņas. Vēl pēc kāda laika ciemos ieradās arī vecītis, par ko bija pārgērbies kāds no mājiniem. "Kaut arī visi esam lieli, tomēr sagatavojam dziesmiņas vai dzejolišus. Vienmēr nodziedam arī nu jau mirušās māmiņas mīļākās dziesmas, jo tā viņa bija gribējusi," stāsta A.Kārkle. Tradīciju skoliņā gan Ziemassvētku vecītim laiku neveltī, jo tā ir katras ģimenes personīga lieta. Svētku komercializācijai skolotāja īpašu uzmanību nepievērš un par dāvanām pārāk daudz nedomā, vienkārši cenšas nopirkt to, kas cilvēkam ir svarīgs. Piemēram, tētim viņa allaž dāvina kalendāru, ko viņš izmanto par dienasgrāmatu un pieraksta visu vajadzīgo.

A.Kārkle uzskata, ka arī mūsdienu dzīves ritmā un aizņemtībā ārpus mājas nedrīkstētu aizbildināties ar laika trūkumu. "Mēs dzīvojam vienu reizi. Laiks ir skrējis vienmēr, bet ir reizes, kad ir jāapstājas un jāpadomā," viņa uzskata. Tradīcijas vislabāk izdodas saglabāt tajās ģimenēs, kur agrākos laikos tās ir bijušas stipras.

Annas kārkles kūčas

Kviešu graudus atlasa, attīra. Mērcē ūdenī un uzbriedina, kamēr mīksti. Uzvāra un aplej ar medus vai cukura sīrupu. Medus sīrupu vāra, ūdenim pievienojot medu, garšai piemērot kādu krustnagliņu. Kūčas liek katram ēdējam mazā bļodiņā, un tas ir svētku mielasta pirmais ēdiens tūdaļ pēc oblātēm.